

DEÁK ENIKŐ

IFJÚSÁGKUTATÁS A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY TÜKRÉBEN

Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején.* Kutatópont Kft. – Enigma 2001 Kiadó: Budapest, 2021. 280 oldal

A kötet központi témája óhatatlanul a koronavírus-járvány köré épül, hiszen a pandémia az egész világot érintő és meghatározó pontként, szakaszhatárként funkcionálhat elsősorban a fiatalok életében, akik számára generációs élményt is jelent. Jelen kiadvány a világjárvány különböző aspektusait tárja elénk a mai fiatalok életét tekintve, akár tanulási terveiket, családalapítási tendenciáikat, akár egészségmagatartásukat vagy munkaerőpiaci helyzetüket vizsgáljuk. A 11 fejezetet felépítő (demográfiai, politikai, gazdasági, társadalm szerkezeti stb.) metszetek igyekeznek átfogó képet nyújtani a magyarországi ifjúságról. A helyzetkép mellett egy trendvizsgálati tendencia, valamint a jövőre vonatkozó reflektálás is megjelenik. A nagymintás ifjúságkutatás 2020-ban immár a hatodik adatfelvételi hullám után a két évtizedes tapasztalatra alapozva teszi meg javaslatait, ajánlásait, ugyanakkor lehetőséget teremt az új megközelítések beemelésére is.

A koronavírus-járvány történelmi léptékkal mért rövid története is azt mutatja, hogy az egészségügyi kockázatok mellett a fiatalok mentális egészségére, oktatási, munkaerőpiaci helyzetére, valamint anyagi körülményeire, mobilitási terveire, jövőképeire, politikai értékrendjének változására, vallásosságára egyaránt jelentős és hosszan tartó hatást gyakorolhat.

A szerzők a nagymintás empirikus kutatás eredményeit bemutató jelentések által próbálják meg közelebb hozni hozzánk a magyarországi 15–29 éves fiatalok generációját.

Az első fejezet (Székely Levente: *A járvány nemzedéke – magyar ifjúság a koronavírus-járvány idején*) egy összefoglaló igényű tanulmány, amely a mintába bekerült nemzedék jellemzőiről szól: egy szűkülő létszámú társadalmi csoportról, akiknek a hagyományos család eszménye fontos érték ugyan, mégis csökkenőben vannak a családalapítási törekvéseik, miközben egy tudás- és munkaalapú társadalomban lavíroznak, optimista jövőképpel, ugyanakkor a kiszámíthatatlanság frusztrációival. A szerző azt is megemlíti mindezek mellett – talán a koronavírus-járvány egyik hozadékaként –, hogy a digitalizálódott világban újra felértékelődnek az analóg kapcsolódások, valamint azt is, hogy a nagymintás

ifjúságkutatás elmúlt két évtizede alatt most figyelhető meg a legélénkebb politikai érdeklődés. Ugyanakkor az a kérdés is felmerül az írás végén, hogy valóban a járvány nemzedékről beszélhetünk-e.

A második fejezet (Gondi-Bokányi Zita – Gyorgyovich Miklós – Pillók Péter: *Magyarországi fiatalok társadalmi mobilitása és rétegződése*) a hazai fiatalok nemzedékek közti iskolai végzettség, valamint foglalkozási státuszbeli mobilitását és rétegződését vizsgálja. A hagyományos megközelítésekkel szakítva nemcsak az apákhoz, hanem az anyákhoz is viszonyítja a fiatalok helyzetét. A 2020-as adatok alapján nemek szerinti bontásban is elvégezték a számításokat, és mindkét nem esetében jól kivehető, hogy a fiatalok kvalifikációjára az azonos nemű szülő végzettsége valamivel nagyobb hatást gyakorol, viszont a már dolgozó fiatalok foglalkozási helyzetére mindkét nemnél az anya munkája hat erősebben. A felmérés során a szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy amennyiben a mobilitás szempontjából egy nyitottabb társadalom elérése a cél – ahol a fiatalok végzettségét nem teljes mértékben a szülőké determinálja –, akkor intervenciókra lenne szükség az oktatás, az iskolán túli képzések és a tehetséggondozás terén is, lehetőséget biztosítva a magasabb képzettség megszerzésére azoknak, akiknek egyébként megfelelőek az adottságaik ehhez.

A harmadik fejezetben (Domokos Tamás: *A fiatalok demográfiai helyzete és jövőképe*) a szerző az ifjúság demográfiai magatartásának aktuális jellemzőit a társadalmi reziliencia szemszögéből közelíti meg. A tanulmány először a magyarországi ifjúság demográfiai, párkapcsolati és családalapítási folyamatait, illetve a vonatkozó trendeket mutatja be. Ezt követően áttér az ifjúság demográfiai magatartásának aktuális jellemzőire, megvizsgálva, hogy a korábbi időszakokhoz képest hogyan alakult a fiatalok körében a párkapcsolatok létesítése, a házasságkötés és a gyermekvállalás. Jelen fejezet kiemelt figyelmet szentel a termékenységi arányszám alakulásának, különösen a bővülő családpolitikai intézkedések lehetséges hatásainak. A szerző meglátásában a reziliens közösségek képesek a demográfiai megújulásra is, mint írja: „bármennyire is várjuk, reméljük, 2020 után már soha nem lesz olyan a világ, mint előtte volt. Megújulásra, a változó környezethez való rugalmas alkalmazkodásra van szüksége minden lokális és tágabb közösségnek. A megújulás azonban nemcsak az adott társadalmi csoport, helyi vagy nemzeti közösség fennmaradásának, hanem fejlődésének, magasabb szintre lépésének is a kulcsa. A megújulás egyik feltétele pedig az a nyitottság, melynek hiánya zárt viszonyokat, beszűkült piacokat, láncszakadásokat és végső soron a gazdaságnak recessziót, a társadalomnak életminőség-romlást eredményez. Hogy mit jelenthet ez a hétköznapiakban, a Covid-világ megmutatta. Századunkban azonban, ahol a hálózati kapcsolatok határoznak meg mindent, a zárás, a változásoknak való merev ellenállás, a hálózati viszonyokból, a kölcsönös függőségi rendszerekből, a globális térből való (ön)kizárás, zsákutca”. (83. old.) Domokos szerint „a fiatal generációk jövője ugyanis egy nyílt, sokszínű, innovatív, másokkal kooperáló, határokon nélküli, ám a környezeti szempontokat mindenek elé helyező világban van.” (83. old.)

A negyedik fejezetben (Engler Ágnes – Pári András: *Párkapcsolat és családalapítás*) a párkapcsolati és gyermekvállalási tendenciák, a párkapcsolati magatartás, formák, tervek és attitűdök jelennek meg a 2020-as évre vonatkozóan. A szerzők meglátásában a házasság népszerűsége magával hozta az egyéb párkapcsolati formák visszaszorulását. A fiatalok jövőterveihez kapcsolódó kutatási eredmények a magyar társadalomra mindig is jellemző családcentrikus gondolkodást támasztják alá, a mai fiatalok is alapvetően tartós párkapcsolatban, házasságban kívánnak élni, döntő hányaduk gyermeket tervez. A fiatalok (kutatásokban mérhető) elképzelése és a már megvalósult (statisztikailag kimutatható) magánéleti események alapján biztató jövőkép áll előttünk. A gyermekvállalás oldalán a bizakodás természetesen óvatosabb, hiszen a tervezett és realizált gyermekszám közötti különbség oka rendkívül sokrétű. A párkapcsolat létesítésére és a stabil párkapcsolatra való hajlandóság egyértelműen kimutatható a különböző mérések alapján. Gyanítható, hogy a külső körülmények és beavatkozások nemcsak a gyermekvállalást ösztönzik, hanem a párkapcsolatokról történő döntést is, vagyis a működő kapcsolatok házassághoz vezetnek. Az eredményekből úgy tűnik (ezt igazolta Engler is),¹ hogy a kapcsolatok alakulását jelentősen befolyásolják a családi minták, de például a szülők válása nem jelenti a fiatal elzárkózását a házasságtól, inkább csak óvatosságra inti (ti. a próbaházasságként működő élettársi kapcsolatot követően lép házasságra). A társadalmi elfogadottság, a családpolitikai eszköztár elősegíti a házassági szándékot, ezt a népességmozgalmi adatok is alátámasztják.

Az ötödik fejezetben (Kiss-Kozma Georgina: *A társadalom alapjai: munka és tudás*) megjelenő témák: a fiatalok oktatási és munkaerőpiaci helyzetének alakulása, a jövőre vonatkozó várakozások. A szerző elmondása szerint a jövőt tekintve számtalan kérdés merül fel az ifjúsággal kapcsolatban – akár abban az értelemben is, hogy vajon miképp változik majd az ifjúság meghatározása. Azonban amennyiben a ma tapasztalt trendek felerősödnek – például a kreativitás felértékelődik a gazdasági fellendülés tekintetében –, még fontosabbá válhatnak azok az oktatáspolitikai döntések, amelyek egyrészt a tehetséggondozás területén jelennek meg (ezzel pedig a globális gazdasági versenyben való részvétel erősítéséhez járulnak hozzá), másrészt pedig a digitális szakadék okozta újabb hátrányok leküzdését segíthetik az amúgy is hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esetében.

A hatodik fejezet (Ruff Tamás: *Mobilitási tervek és gyakorlatok*) a migrációs potenciál, a külföldi tapasztalat és a jövőbeli tervek köré épül. A korábbi nagymintás kutatások eredményeivel összehasonlítva a 2020-ban lebonyolított kutatás adatait láthatóvá válnak a változások. Figyelemre méltó például, hogy a hosszabb időre szóló munkavállalást és a letelepedést tervezők aránya csökkent a négy évvel ezelőtti adatokhoz képest, valamint a mobilitást

1 Engler Ágnes: Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok. In: Uő (szerk.): *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ: Debrecen, 2018. 12–41.

ösztönző és gátló tényezők között is történtek változások. Ezek alapján felmerül a kérdés, hogy a migráció új folyamatának vagyunk-e a tanúi, amikor a szándék fókuszában az áll, hogy a fiatalok egy része a már korábban külföldre távozó családtagjaihoz szeretne csatlakozni. A másik szembeötlő változás, hogy a mobilitás visszatartó erői között hangsúlyosan megjelent az, hogy a fiatalok itthon is tudnak boldogulni, nem akarják feladni eddig kialakított életüket és karrierjüket. Kérdés, hogy a fiatalok egy része így a bizonytalanság helyett kiszámítható jövőt lát-e maga előtt saját hazájában, és ezért lemond a külföldi tanulás vagy munkavállalás által nyújtott lehetőségekről.

A hetedik fejezet (Susánszky Éva – Székely András: *Egészségmagatartás és -megőrzés a fiatalok körében*) középpontjában a dohányzási és alkoholfogyasztási trendek állnak. A szerzők szerint a fiatalokban megjelenő és tartóssá váló egészségkárosító magatartások nagymértékben valószínűsítik nemcsak az egészségi állapot idő előtti romlását, de az idő előtti halálozási mutatók javulásának elmaradását is. Társadalmi üzenetként megfogalmazható, hogy a szociál- és egészségpolitikának nagyobb figyelmet kéne fordítania az alacsony társadalmi státuszú fiatalok, különösen a 25 éven aluliak helyzetének javítására, mivel ebben a korcsoportban a kedvezőbb társadalmi helyzettel csökken a dohányzás és az alkoholfogyasztás, illetve az ittasság előfordulási gyakorisága. A szerzők véleménye szerint szükség lenne a rendszeres sportra, és erre kellene ösztönözni az életkor előrehaladtával is, aminek a módja a munka és család mellett is gyakorolható tevékenységek elérhetőségének a javítása, népszerűsítése. A jövőre vonatkozó következtetések, becslések megfogalmazásakor nem tekinthetünk el attól, hogy a 2020-as vizsgálat a Covid-19-járványhelyzet időszakában történt. Azok az életmódban, fogyasztási szokásokban bekövetkezett változások, amiket a kockázati magatartások terén tapasztaltak, nem függetleníthetők az egészségügyi válsághelyzettől, annak társadalmi, gazdasági vagy akár pszichés, mentális következményeitől, az objektív lehetőségek szűkülésétől pl. a sportolás terén. Ugyanakkor ezen hatások vizsgálatára jelen tanulmányukban nem vállalkoztak, tekintettel a rendelkezésükre álló, a járvánnyal kapcsolatos kutatási adatok limitált voltára.

A nyolcadik fejezet (Székely Levente – Veszelszki Ágnes: *A tartalomfogyasztás fizikai és virtuális terei*) kulcsfogalmai a következők: tartalomfogyasztási trendek, preferenciák, digitális tartalmak és veszélyek. A szerzők felvetése, hogy a digitális tartalomfogyasztás térnyerésével a példaképek és a visszajelzések átalakulóban vannak ugyan, viszont ezzel párhuzamosan az analóg is kezd visszatérni. Miközben az életünk egyre inkább összekapcsolódik a digitális világgal, egyre többen, különösen a fiatal generációból, kezdenek bele kézzel fogható, azaz analóg eredményeket adó szabadidős tevékenységekbe, vállalkozásokba. Ezt nem csupán a 2020-as kutatási eredmények mondatják velük, de ezt állítja David Sax *Az analóg bosszúja* (2020) című könyvében is. Az érvrendszerében vitatott, ám alaptézisében jól követhető kötet azt vizsgálja, miért fordulnak mostanában egyre többen a digitális

tartalomfogyasztás helyett az analóg tartalmakhoz (a bakelitlemezek hallgatásához, a pápírkönyvek olvasásához, a filmre történő fotózáshoz és azok előhívásához, az online gaming helyett a társasjátékokhoz). A szerzőpáros szerint Sax értelmezésével szemben itt azonban nem a digitális világtól való elfordulásról van szó, sokkal inkább az online lehetőségek mellett a kézzelfogható alternatívák újrafelfedezéséről.

A kilencedik fejezet (Szabó Andrea – Oross Dániel: *Változó világ – állandó értékek. Az ifjúság politikai érdeklődésének és politikai értékrendjének változása*) a fiatalok gazdasági helyzetének megítélését, demokráciával való elégedettségét, a bizalom változását, a politikai döntéshozatalba való beleszólás megítélését, és az emögött rejlő okokat világítja meg. Ha egészen tömören akarjuk összefoglalni a koronavírus-járványnak a politikai érdeklődés növekedésében játszott szerepét, akkor azt mondhatjuk, hogy a 15–29 évesek az említett időszakban egyszerűen többet találtak közéleti és politikai kérdésekkel: otthon a családban, illetve a barátokkal is óhatatlanul felmerültek azok a témák, amelyeket korábban tudatosan kerültek.

A tizedik fejezet (Gyorgyovich Miklós – Pillók Péter: *A vallásosság átalakulása az ifjúsági rétegben*) a vallásossági trendeket és az ezek mentén kialakult csoportokat elemzi. Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok körében nem feltétlenül csökken a vallásosok aránya, inkább a hagyományos, egyházhoz való tartozás van eltűnőben. A vallásos fiatalok csoportosítása a következőképpen jelenik meg az írásban: vallástalanok, valláskerülők, hívők, vallásgyakorlók, vallásos mag. Arra a kérdésre is választ kapunk a tanulmányban, hogy vallásosabbak-e a magasabb társadalmi pozíciókban lévő fiatalok. A magyar fiatalok helyzetképe azt mutatja, hogy egy-két kivételtől eltekintve minden vallási indikátor mentén szignifikánsan mintázatlag feletti a magasabban képzett fiatalok aránya.

A tizenegyedik fejezet (Székely Levente: *A nagymintás ifjúságkutatás módszertana 2000–2020*) a nagymintás ifjúságkutatás módszertani aspektusait tárgyalja: a kérdőív itemeinek felépítéséről, mintatervezésről és adatfelvételtől, végül pedig a kutatás megvalósításáról olvashatunk.

A mostani magyar fiatalok általános megismerésében nagy segítséget nyújt a nagymintás ifjúságkutatás mind a 11 fejezete. A koronavírus-járvány teremtette állapot lehetőséget nyújtott arra, hogy a magyarországi 15–29 évesek körében is megvizsgálják annak közvetett és közvetlen hatásait. A járványhelyzet tükrében megszületett fejezetek mindegyike igyekezett az új nemzedék karakterének leírása során a pandémiás állapotot is szem előtt tartani a korábbi elméleti megközelítések mellett. A kérdés valóban az, hogy a koronavírus-járvány mint generációs élmény miképpen formálja az ifjúságot, milyen következményei lesznek a családi, az oktatási és munkahelyi környezetben, valamint hogyan hat a szabadidős terekre. Erre mindenki maga adhatja meg a választ, aki kezébe veszi ezt a kötetet.